

STRAŠNI POŽARI U ZAGREBU

Kako sam spomenuo, bile su kuće u Zagrebu građene od drva, a poklobučene slamom, trskom ili pokrivene šindrama, a drveni bijahu i dvorovi na Kaptolu kanoničke kurije, u obće bio je prastari Zagreb u donjem gradu, Kaptol, i stari Gradac po prilici onakav, kakav bijaše prije 20 ili 30 godina Potok i Nova Ves, kad se je redala jedna drvenjara do druge.

Krov takovih kuća bio je sigurno bez dimnjaka iz kojega bi goruća iskra lako pala i kuću zapalila. Gradsko poglavarstvo nad time je strogo bdilo, da je kuhinja u kući dobro uređena, a ognjište da je nadsvodjeno, a žeravica imala se pokriti debelom naslagom pepela. Moguće, da bijaše već u ono doba noćobdija, koji bi obilazili gradom i pazili, da se ne porodi vatra. No unatoč svoj brizi bijaše u Zagrebu više požara od kojih su građani protrnuli, mnogi postali pogorjelci i spali na prosjački štap.

Takav veliki požar bijaše g. 1645., kad je 28. ožujka oko devet sati na večer planula jedna kuća, pa druga, treća, dok je vatra obratila u pepeo veći dio grada, Kaptol i Lašku ulicu, poharala prvostolnu crkvu, crkvu franjevacu, Opatovinu, a u gornjem gradu crkvu sv. Katarine i sv. Marka. Vatra bijaše tako žestoka, da se zvonik ove crkve srušio do polovine i zvonovi se raztopili. U svojoj velikoj biedi obratio se grad sa hrvatskim velikašima na kralja Ferdinanda III., moleći ga za pomoć. Kralj je dozvolio g. 1655., da se prihod gradske tridesetnice upotrebi za gradnju novoga zvonika, ali radi pomanjkanja dovoljnih sredstava odpočelo se gradnjom tek g. 1659. i prema tomu bijaše crkva bez zvonika i zvonova više od 14 godina.⁶⁴

»U kući zagrebačkoga gradskoga suca Mihajla Pucaka porodio se požar u ponedjeljak 25. lipnja 1674. oko 3 sata poslije podne. Kako je po nesreći

⁶⁴ Barlè, *Župna crkva sv. Marka*, p. 21., 31.

bio žestok vjetar (borio se južnjak sa sjevernim vjetrom), brzo se iskre razletije po Griču, te je naskoro gorjelo na sve strane. U gornjem gradu izgorješe sve kuće osim gimnazije i kapucinskoga samostana, te onih triju kuća između ovih dviju sgrada. Izgorjela je također gradska vijećnica, župni dvor i samostan isusovački, te crkva sv. Katarine, župna crkva sv. Marka i sve kapelice u gornjem gradu. Vjetar je vatru prenio pače i na kaptolsku stranu, gdje je također nastala velika šteta. Sve se to zbilo u roku od dva sata!⁶⁵

Isusovci priskočiše u pomoć nastradalim sugradjanima svojim. Dok ovi podignu nove kuće, staviše im isusovci na raspolaganje veliku zgradu svoje gimnazije i akademije na trgu sv. Katarine. U toj školskoj zgradi nastanio se privremeno župnik sv. Marka s nekoliko uglednih građana (senatora i ašešora).

Iste godine 1674. pojavila se u Zagrebu velika oskudica živeža, jer je požar uništio sve spremljene zalihe žita i druge hrane. Naskoro su u Zagrebu zaredale i teške bolesti. I u toj nevolji pomagahu građanima isusovci. Oni su im badava dijelili lijekove, što ih spremiše u svojoj tada glasovitoj ljekarni, koja bijaše najbolja u Hrvatskoj. Jednako su Isusovci gladnim Zagrepčanima stavili na raspolaganje živež, što ga doniješe sa svojih posjeda (Glogovnica, Tkalec, Paukov vrh itd.), čime se bieda ponešto ublažila.⁶⁶

Strašan bijaše i onaj požar od g. 1706. Vatra se porodila u 3 sata po podne u »Crnoj školi« i za jedan sat uništila malone cio Dolnji i Gornji grad.

Vatra je najprije zahvatila one kanoničke kurije, koje bijahu najbliže »Crnoj školi«, dok je za malo planuo i cio Kaptol. Iza franjevačkoga samostana, u današnjoj Opatovini, ostalo je do šest kuća i onda kuće od samostana do novoveških vratiju. Vatra bijaše tako žestoka i nagla, da se nije dalo spasiti ništa, pa ni vino u pivnicama, ni žito u hambarima. Mnogi su ostali goli i bos i gladni i žedni.

⁶⁵ * Prema jednom zapisu požar je buknuo u kući Blaža Stepanića. (DAZ, PGZ, Zapisnici izbornih sjednica, prosvjeda i odluka Poglavarstva /koncepti/, 1674. g. sign., 720).

⁶⁶ R. Horvat, *Iz staroga Zagreba*, (Nar. Nov. 1918., br. 4).

Najviše je stradala kurija kanonika pojca Tome Kovačevića, koja stajaše sučelice biskupskoj tiskari. Kanonik nije ništa spasio osim srebrnine, svojga odiela i novca, koji je imao uza sebe.⁶⁷ Tako je izgorjela i kurija kanonika Petra Puca, Franje Vernića, Petra Šišinačkoga i mnogih građana.

No najveća nesreća snašla je Gornji grad u kojem je vatra poštedila samo jednu kuću i zvonik sv. Trojstva uz samostan klarisa, dok su oltari, drugi namještaji i samostan izgorjeli. Drvene kuće spravnao je divlji živalj sa zemljom, a od zidanih sgrada ostale su gole stiene.

Na crkvi sv. Marka izgorio je krov, u crkvi glavni žrtvenik. Vatra bijaše i ovaj puta na crkvi i oko nje tako žestoka, da su se zvona usijala, počela topiti i ognjenim su mlazovima padala na tlo, a raztopila se i ciela ura sa batom. Na jezuitskom kolegiju izgorio krov sa dragocjenom ljekarnom, nedavno podignutom gimnazijom, koja bijaše na ponos i radost našoj domovini. Na crkvi sv. Katarine izgorio krov, dok je ponutrica ostala neoštećena. Izgorio je i kapucinski samostan sa crkvom, osim sakrestije i kripta, izgorio je sav samostanski namještaj sa bibliotekom.

Kuću i tiskaru Pavla Vitezovića nije vatra takodjer poštedila. Silno je blago propalo, a građani bijahu bez kuće i kućišta, pa se nisu mogli zakloniti niti u podgradjima, jer je i nje vatra uništila, jedino crkvu sv. Margarete oteli su gorućim pramovima.

Kad su se građani poslije ove užasne nesreće sabrali i primirili, trebalo je graditi kuće iz nova, kojom je prilikom grad valjda strogo naložio, da se kuće više ne smiju klobučiti slamom, već pokrivati criepom. Već 20. lipnja vidimo Zagrebčane u Ljubljani, gdje kupuju potrebiti lies »...ker je ves Zagreb žalibog pogorel razen stolnice i škofovog dvorca«, kako to bilježi ljubljanski kronista Dolničar. 15. srpnja iste godine podielio je hrvatski sabor u Varaždinu podporu jezuitima, da mogu obnoviti kolegij i liekarniku Ivanu Baptisti Ziezu (Zeiecz), koji je za požara stradao; prvi

⁶⁷ * Na Kaptolu na pročelju kurije br. 8 postavljena je spomen-ploča sa natpisom: *Haec domus cantoratus per Thomam Kovachevich protonotarium apostolicum cantorem et canonicum zagrabiensem est a fundamento constructa. Successor tibi fundavi dotemque locavi tu memor esto mei carmina psalle dei!* - prijevod glasi: »Ova kuća kantorata sagrađena iz temelja po Tomi Kovačeviću, protonotaru apostolskom, pojcu i kanoniku zagrebačkom. Nasljedniče, tebi sam zazidao i u miraz je dao, sjećanje tvoje hvalospjevima neka slavi Boga!«.

dobili su 300 ranjskih forinta i obećali im podporu i u buduće, dok je liekarnik dobio 50 ugarskih forinta.⁶⁸

Dr. Andrija Ovtacij, koji je pod jesen 1624. otišao iz Zagreba u Bolonju, opisao nam je požar prvostolne crkve od g. 1624. ovako: »Mjeseca svibnja g. 1624. bila je u Hrvatskoj i Slavoniji tolika žega i suša, da je trava uvenula, da se blago jedva moglo prehraniti, a u polju usjevi propali. 27. svibnja pošla je velika procesija iz crkve sv. Kralja u Novu Ves, da izprosi kišu. Odmah zatim nebo se naoblačilo i počelo padati kapljicama do izpred noći, a prama noći počelo je tako bljeskati i grmiti, da se prepao sav grad. Jedva odbila deveta ura, kad je udario grom u krov takovom silom, da su iskre frcale. Dva sata se od vatre nije ništa opazilo, ali oko pol 12 prodre izpod krova ogromna vatra i iskre i žeravicu nosio je zrak po Kaptolu i gornjem gradu i izgorio bi bio jedan i drugi, da vjetar nije prama noći znatno popustio. Kad je izgorila polovina krova i bojati se bilo, da će vatra prodrijeti u crkvu, biskup Petar Domitrović, da spasi svetotajstvo, unidje u crkvu i primiv ga bez straha, iznese ga iz crkve i prenese u franjevačku crkvu. Malo zatim srušio se svod nad svetištem nešto kasnije, kad je kanonik Petar Kupres skinuo skupocjene zavjese. Vatra prodre u svetište i izgori sav žrtvenik, vatra prodre u zvonik i raztopi zvona. Nad riznicom se u škrinji čuvao barut, velika pogibelj, no Šimun Bratulić i Andrija Draganić, pogibelju života iznesu škrinju.

I biskupski grad izgorio je celim pokućtvom, biskup se preselio u dvor prepozita, služba božja obavljala se u franjevačkoj, a poslije u crkvi sv. Marije«.⁶⁹

Biskup obratio se na plemstvo i narod, koji su mu priskočili u pomoć. Car Ferdinand II. darovao je 660 talira za popravak crkve i 197 dukata, a carica Eleonora 826 fr., grofovi: Krsto Banfý dao je 30 fr., Franjo Kegljević 100 fr., Magdalena barunica Konski 68 fr., itd.

»U srijedu 30. svibnja 1731., oko 10 sati na večer, porodila se vatra na Griču. Za četvrt sata bijaše plamenom obaviti velik dio gornjega grada.

⁶⁸ Ovaj je požar opisao Gregor Paravigić, zagrebački kanonik i rektor hrvatskog kolegija u Bologni u ljetopisu istoga zavoda, a ja taj spis dobio dobrotom sveučilištnoga profesora Vjekoslava Klaića, kao i onu bilješku o Ljubljani.

⁶⁹ Tkalčić, Savremena bilježka o požaru zagrebačke katedrale. (»Katol. List«, 1888., p. 279.-281.)

Središte vatre nalazilo se u sjemeništu sv. Josipa, gdje su tada stanovali djaci i glazbenici. Vatra je prodrla također u pivnicu, gdje su izgorjele razne stvari i odiela djaka i glazbenika, te razna glazbala. Kako je sjemenište bilo na uglu Kamenite i Jezuitske ulice, širila se vatra po cijelom onom okolišu. Najgore je prošao prvi susjed sjemeništa u Kamenitoj ulici. On je naime u svome dućanu imao također puščanoga praha. Kad je vatra doprla do baruta, došlo je do žestoke eksplozije, koja je srušila čitavu kuću.

Požar je zahvatio i onu (danas Kulmerovu) kuću kraj crkve sv. Katarine, a nasusprot gimnazije. Isusovci su se veoma uplašili, jer je prijetila pogibao crkvi sv. Katarine; već je crkveni toranj počeo gorjeti, ali ga pogasiše isusovci. Da se na crkvi zapalio krov, prešla bi vatra i na isusovački samostan, koji se drži crkve. Zato su isusovci crkveno odijelo i posudje nosili u grobnicu, a samostanske knjige i spise u pivnicu. No vjetar prenese vatru na kaptolsku stranu, gdje je izgorio franjevački samostan, crkva i toranj, te oveći broj kanoničkih kurija. I u gornjem gradu uništila je vatra gradsku bolnicu i dugi red gradjanskih kuća.

Da Bog očuva grad Zagreb tolikih i tako čestih požara, zavjetovao se grad zaštitniku od požara sv. Florijanu svečanom procesijom i zavjetnom sv. misom. Od davnih vremena vrši grad taj zavjet svake godine na 4. svibnja, te se od toga dana služi svečana zavjetna sveta misa, a onda kreće gornjim gradom svečana procesija. Skrb oko te procesije nosi grad, koji na procesiji i obično zastupa načelnik s gradskim zastupnicima i školska mladež. Procesija izlazi sada sa sv. Otajstvom na južna vrata, kreće Pivarskom,⁷⁰ Opatičkom ulicom, te se preko Katarinskog trga i Gospodskom⁷¹ ulicom vraća u crkvu«.⁷²

⁷⁰ * Danas Ulica Pavla Basaričkega.

⁷¹ * Ul. sv. Ćirila i Metoda.

⁷² »Nar. Novine«, 1915., od 1. svibnja.